

Architekti z Čech na Akademii výtvarných umění ve Vídni v druhé polovině 18. století

Kryštof LOUB

DOI: <https://doi.org/10.56112/zpp.2024.3.08>

ABSTRAKT: Předkládaný text pojednává o několika českých architektech, kteří studovali během druhé poloviny 18. století na Akademii výtvarných umění ve Vídni. Patří mezi ně Jan Nepomuk Jiří Palliardi, bratři Jedličkové, Jan Kryštof Fabich či Josef Ignác Platzer. S výjimkou Platzera jsme o akademickém školení těchto umělců ve Vídni dosud nevěděli. Článek si neklade za cíl předložit vyčerpávající seznam architektů, stavitelů a jiných stavebních řemeslníků z Čech, kteří na zmiňované instituci studovali, ale upozornit na několik jmen, nejen z řad českých stavitelů, u kterých dosud nebylo toto studium známo či bylo sledováno neúplně. Zatímco bádání týkající se umělců z Moravy v mnohém pokročilo, prostředí Čech stojí doposud ve spojitosti s touto uměleckou institucí na okraji zájmu. Právě toto poznání může obohatit dobu, která je často označována jako přelomová či mezi obdobími, o řadu nových poznatků o životech námi sledovaných umělců.

KLÍČOVÁ SLOVA: Akademie výtvarných umění ve Vídni; architektura v českých zemích; 18. století; Jan Nepomuk Jiří Palliardi (1744–1810); František Tomáš Jedlička (1733–1800); Jan Antonín Jedlička (1736–1780); Jan Kryštof Fabich (1721 – po 1788); Josef Ignác Platzer (1751–1806)

Architects from Bohemia at the Academy of Fine Arts in Vienna in the second half of the 18th century

ABSTRACT: The present text deals with several Czech architects who studied at the Academy of Fine Arts in Vienna during the second half of the 18th century. They include Jan Nepomuk Jiří Palliardi, the Jedlička brothers, Jan Kryštof Fabich, and the painter Josef Ignác Platzer. Apart from Platzer, we were unaware of the academic training of these artists in Vienna. The article does not aim to present an exhaustive list of architects, builders, and other building craftsmen from Bohemia who studied at the mentioned institution but rather to draw attention to a few names from among Czech builders and others whose studies have not been known or have been hitherto incompletely monitored. While much progress has been made on research on Moravian artists, the Bohemian environment has so far been marginalised in connection with this art institution. It is this knowledge that can in many ways enrich what is often described as a watershed or in-between period, with many new insights into the lives of the artists we have studied.

KEYWORDS: Academy of Fine Arts in Vienna; architecture in the Czech lands; 18th century; Jan Nepomuk Jiří Palliardi (1744–1810); František Tomáš Jedlička (1733–1800); Jan Antonín Jedlička (1736–1780); Jan Kryštof Fabich (1721 – after 1788); Josef Ignác Platzer (1751–1806)

Akademie výtvarných umění ve Vídni (Akademie der bildenden Künste in Wien) hrála od 18. století nesporně důležitou roli v orientaci a vývoji umění i v Českých zemích. Proměny významu této umělecké instituce byly dosud sledovány především pro moravské umění 18. století¹ či pro české umění 19. století.² Namísto

se dlouhodobě zabývá Pavel Suchánek – např. Pavel Suchánek, Johann Franz Josef Schenelli (Genelli) v Kroměříži a Vídni. Případ „akademického“ vyšivače ve střední Evropě na konci 18. století, *Opuscula historiae artium* 62, 2013, s. 138–151. – Idem, Umělecké vzdělávání a idea umělce na přelomu 18. a 19. století v díle Ondřeje Schweigla, Ignáce Chambréze a Josefa Heřmana Agapita Gallaše, *Cornova* 6, 2016, s. 15–32, zejm. s. 20–24. Dále práce Tomáše Valeše, např. Tomáš Valeš, Jan Petr Cerroni a „neznámý“ rukopis o dějinách vídeňské Akademie výtvarných umění, in: Rostislav Krušínský (ed.), *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. Sborník z 16. odborné konference Olomouc, 13.–14. listopadu 2007*, Olomouc–Brno 2008, s. 153–159. – Zuzana Macurová – Tomáš Valeš, Josef Winterhalder ml. a lekce z Tiepola. Příspěvek k reflexi

benátského settecenta ve střední Evropě 2. poloviny 18. století, in: Zuzana Macurová – Tomáš Valeš (edd.), *Od objevu k interpretaci. Znalectví, sběratelství a ikonografie umění raného novověku*, Brno 2019, s. 93–108. Systematicky se vídeňským prostředím zabývá Lubomír Slaviček, např. Lubomír Slaviček, In margine činnosti vídeňských malířů v Čechách 18. století, in: Milena Freimanová (ed.), *Barokní umění a jeho význam v české kultuře*, Praha 1991, s. 96–102. – Idem, Dominik Kindermann (1739–1817): nové poznatky k jeho kreslířskému dílu, *Umění* LIV, 2006, s. 240–250.

2 Komplexně se vídeňským studentským matrikám pro české prostředí první poloviny 19. století věnoval Tomáš Sekyrka, *Studenti z Českých zemí na Akademii výtvarných umění ve Vídni v letech 1797–1850*, in: Vít Vlnas – Tomáš Sekyrka (edd.), *Ars baculum vitae. Sborník studií z dějin umění a kultury*, Praha 1996,

■ Poznámky

1 Vazby obou historických zemí na Akademii výtvarných umění ve Vídni byly naposledy akcentovány v drobné kapitole poslední velké syntézy českých dějin umění: TV [Tomáš Valeš], *Videňská akademie, Morava a Čechy*, in: Taťána Petrasová – Rostislav Švácha (edd.), *Dějiny umění v českých zemích 800–2000*, Praha–Řevnice 2017, s. 582–583. Touto tematikou

komplexního a systematického zpracování vztahu této instituce k Čechám 18. století (včetně důkladného archivního průzkumu) se tak setkáváme spíše s příležitostnými informacemi o akademickém školení v několika monografických textech věnovaných zejména malířům a případně sochařům sledované doby.³ Architektů z Čech studujících ve Vídni registrujeme výrazně méně.⁴ Právě několika architektů z Čech tvořících v druhé polovině 18. století se předkládány příspěvek – mimo jiné – zabývá. Na základě archivních pramenů sledované instituce se tak snaží obohatit naši znalost některých pražských i regionálních umělců o informace týkající se jejich absolvování akademického studia ve Vídni.⁵ Pro potřeby tohoto článku jsem se rozhodl z rozsáhlého archivního materiálu vybrat několik studentů architektury na této akademii původem z Čech, u nichž odborná literatura toto školení nepředpokládala, ale kterým jsme v současné době schopni připsat konkrétní umělecká díla (J. N. J. Palliardi, bratři Jedličkové, K. Fabich), či si toto školení literatura vykládala odlišně (J. Platzer). Pro co možná nejkomplexnější dokreslení dané problematiky v závěru zmíním další studenty Akademie výtvarných umění ve Vídni, kteří se původnímu výběru vymykají (M. Hummel ad.).

Akademické studium se u budoucích architektů mohlo odrazit v jejich různorodém uměleckém projevu, tato zkušenost se ovšem propsala i do dalších aspektů jejich následného profesního života. Jedná se především o mnohé kontakty s objednateli a patrony, dalšími umělci, spolužáky a učiteli. Kromě kontaktů ze samotného akademického vzdělání se studium pozitivně promítalo také do jejich pozice vůči cechům či v soutěži vůči ostatním umělcům. Ostatně snaha o jisté zlepšení vlastního sociálního statusu nebyla motivací ke studiu pouze v případě umělců. I proto jsem na samotný konec začlenil příklady studentů Akademie výtvarných umění ve Vídni, kteří se následně umělecké činnosti nevěnovali.

Smyslem příspěvku nicméně není podat ucelený přehled, který by systematicky pojednával o jednotlivých architektech, stavitelích či dalších stavebních řemeslnících původem z Čech zapsaných na této instituci. Má spíše ukázat, jak nám může znalost o studiu na umělecké akademii pomoci v možné další interpretaci osobnosti umělce a jeho díla, a snaží se také dokreslit velmi rozmanitou uměleckou situaci sledované doby.⁶

Akademie výtvarných umění ve Vídni

Pro základní orientaci je nutné alespoň zběžně nastínit historii této instituce, která zažila během 18. století několik důležitých změn.⁷ Původně soukromá akademie, zřízená v roce 1688 rakouským dvorním sochařem a malířem

Peterem Strudelem (1660–1714), zanikla záhy po smrti svého zakladatele. Po obnovení instituce císařem Karlem VI. ji vedl v letech 1726–1751 francouzsky orientovaný Jakob van Schuppen (1670–1751).⁸ Následovalo krátké období rektorství Michelangela Unterbergera (1695–1758) mezi lety 1751–1754 a 1757–1758 a Paula Trogera (1698–1762) v letech 1754–1757, aby se následně vedení školy na delší dobu ujal dvorní komorní malíř Martin van Meytens (1695–1770).⁹ Záhy po Meytensově smrti¹⁰ bylo v roce 1772 z iniciativy kancléře Václava Antonína Kounice-Rietberga (1711–1794)¹¹ rozhodnuto o změně fungování akademie (nově *K. k. freye vereinigte Akademie der bildenden Künste*). Původní akademie tak byla spojena s do té doby samostatnou mědiryteckou školou založenou v roce 1766 a s další, spíše uměleckořemeslně zaměřenou školou („*Erzverschneideschule*“), která vznikla o rok později.¹²

Výuku architektury, ale také geometrie, perspektivy, stavitelství či ornamentů postupně zajišťovali Johann Adam Loscher, Theodor Valeri (1724–1800), Johann Tomasoni de Concordia (1724–1765), Vincenz Fischer (1729–1810) a Johann Ferdinand Hetzendorf von Hohenberg (1733–1816). Jak již ale poznamenal Richard Biegel: „Z hlediska architektonického názoru jsou kromě Hetzendorfa všichni profesori z tohoto období velkou neznámou, neboť ani jeden z nich se nijak výrazněji nezapsal do dějin rakouské architektury.“¹³ Ve studentských

■ Poznámky

s. 317–326. Částečně publikoval přepisy studentských matrik Herbert August Mansfeld, *Die Matrikel der Akademie der Bildenden Künste in Wien 1726–1739, Archiv für Sippenforschung und alle Verwandten Gebiete* 15, 1938, s. 97–128.

³ Výjimkou jsou stati Richarda Biegela o architektuře, ve kterých mimo jiné hodnotí rakouskou, potažmo vídeňskou architekturu sledované doby: Richard Biegel, *Mezi barokem a klasicismem. Tendence a vlivy v české architektuře 1751–1790* (disertační práce), Ústav pro dějiny umění FF UK, Praha 2008. – Idem, *Mezi barokem a klasicismem. Proměny architektury v Čechách a Evropě druhé poloviny 18. století*, 2. vydání, Praha 2016. Akademické školení je například v českém sochařství nejčastěji zmiňováno u Ignáce Františka Platzera (1717–1787). Naposledy komplexně Zdena Skořepová, *O sochařském díle rodiny Platzerů*, Praha 1958. O dalším pražském a akademicky vzdělaném sochaři druhé poloviny 18. století Petru Prachnerovi: Kryštof Loub, *Pražský sochař Petr Prachner (1744–1807) – jeho studijní zahraniční cesty a podíl na výzdobě Nové Mincovny v Praze, Průzkumy památek* 30, 2023, č. 2, s. 72–85.

⁴ Prozatím zaznamenáváme v pražském prostředí pouze školení na Akademii výtvarných umění ve Vídni

u původem vídeňského Matthiase Hummela (1732–1800), byť bez uvedení archivního či jiného pramene: Jakub Bachtík – Richard Biegel, Filip Heger, Matthias Hummel a ohlasy vídeňského planimetristu v 2. polovině 18. století, in: Petr Macek – Richard Biegel – Jakub Bachtík (edd.), *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015, s. 557–565, cit. s. 563.

⁵ V Archivu Akademie výtvarných umění ve Vídni (Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste in Wien – dále jako UAABKW) se mezi mnohými písemnostmi, míra jejichž dochování kolísá v závislosti na časových obdobích, nacházejí i studentské matriky, ve kterých pro námi sledovanou dobu nalézáme množství architektů, stavitelů, polířů, zedníků a dalších stavebních řemeslníků, o jejichž školení na této instituci jsme doposud nevěděli.

⁶ V matrikách vídeňské akademie se objevuje množství dnes již zapomenutých či jinak zcela anonymních umělců původem z Čech, Moravy a Slezska. Autor tohoto příspěvku v současné době připravuje k publikaci seznamy těchto studentů.

⁷ K historii instituce výběrově: Anton Weinkopf, *Beschreibung der K. k. Akademie der bildenden Künste*, Wien 1783. – Carl von Lützow, *Geschichte der Kais. Kön. Akademie der Bildenden Künste*, Wien 1877. – Walter Wagner, *Die Geschichte der Akademie der bildenden Künste in Wien*, Wien 1967. – Walter Cerny, *Die Mitglieder der Wiener Akademie. Ein geschichtlicher Abriss auf Grund des Quellenmaterials des Akademiearchivs von 1751 bis 1870*, Wien 1978. – Simon Mraz, *Die Geschichte der Akademien der bildenden Künste in 30er und 40er Jahren des 18. Jahrhunderts unter besonderer Berücksichtigung des internationalen, politischen und künstlerisch-organisatorischen Umfelds* (diplomní práce), Institut für Kunstgeschichte, Universität Wien, Wien 2007.

⁸ O jeho působení na Akademii výtvarných umění ve Vídni např. Wagner (pozn. 7), s. 21–25; Mraz (pozn. 7), s. 88–117.

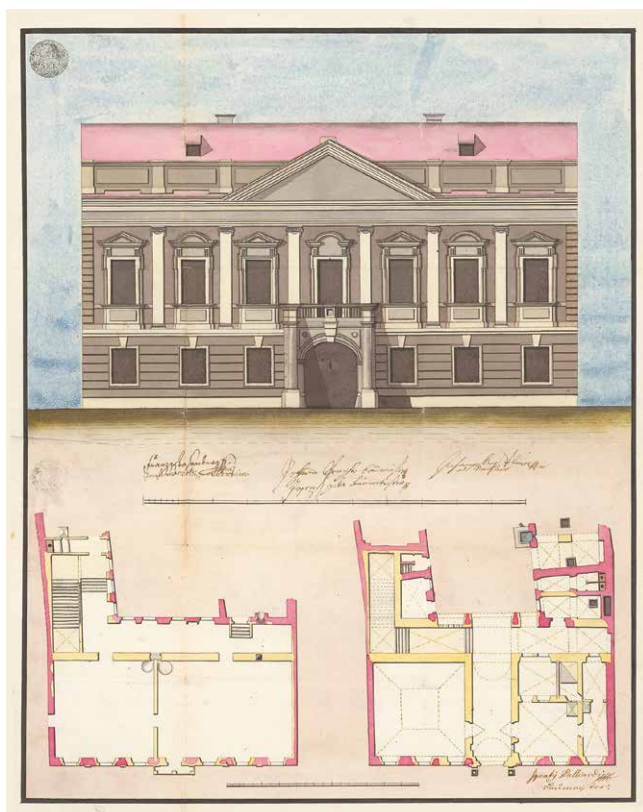
⁹ Více o proměnách Akademie výtvarných umění ve Vídni např. Wagner (pozn. 7), s. 25–28. Více o tomto období rektorství a profilu umělců viz Macurová–Valeš (pozn. 1), s. 95–96.

¹⁰ K hodnocení Meytensova vedení Akademie výtvarných umění ve Vídni viz Wagner (pozn. 7), s. 28. – Gernot Mayer, *Kulturpolitik der Aufklärung. Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg (1711–1794) und die Künste*, Wien 2021, s. 175.

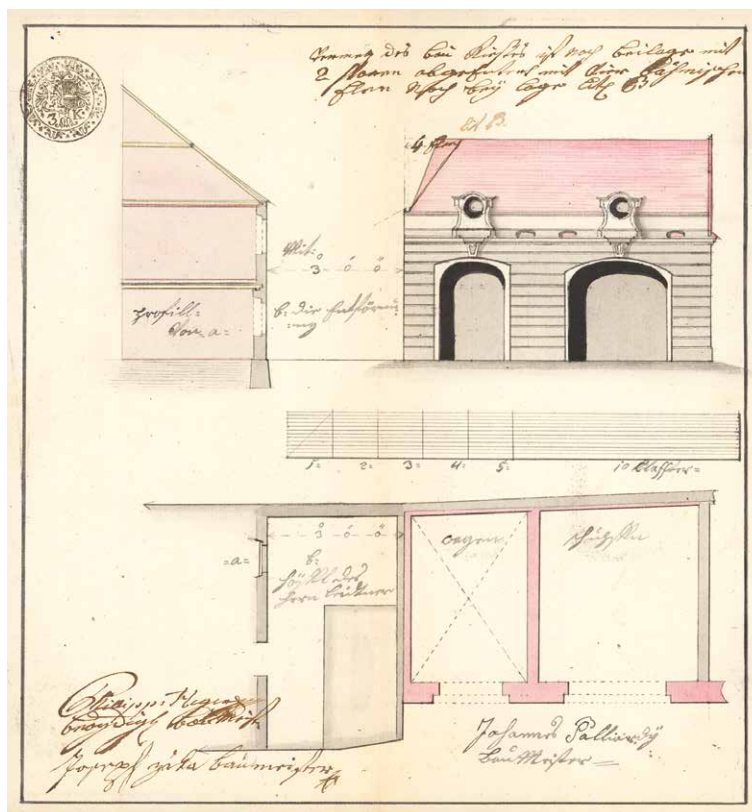
¹¹ Jiří Kroupa, Wenzel Anton, Prince Kaunitz-Rietberg: From „Curiosité“ to Criticism of Art, *Opuscula historiae artium*, F 40, 1996, s. 7–58. – Kurt Haslinger, *Die Akademie der bildenden Künste in Wien im 18. Jahrhundert – Reformen unter Kaunitz* (diplomní práce), Institut für Kunstgeschichte, Universität Wien, Wien 2008. – Viz Mayer (pozn. 10), zejm. s. 169–208.

¹² Popsání organizace viz Suchánek, *Umělecké vzdělávání* (pozn. 1), s. 22, pozn. 20; Mayer (pozn. 10), s. 176–180.

¹³ Viz Biegel, *Mezi barokem a klasicismem. Tendence* (pozn. 3), s. 56.

1

2

Obr. 1. Ignác Jan Nepomuk Palliardi, *Návrh dostavby Swéerts-Sporckova paláce*, 1790, pero, tužka, lavírovaná kresba, papír, 273 × 367 mm, Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Praha I., man. 1789–1797, Publicum, sign. 19/145, kart. 453.

Obr. 2. Jan Nepomuk Jiří Palliardi, *Plán na přístavbu hospodářské budovy na dvoře někdejšího kláštera Obrácení sv. Pavla v Praze*, 1789, pero, lavírovaná kresba, papír, 145 × 187 mm, Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Praha I., man. 1789–1797, Publicum, sign. 19/45, kart. 450.

matrikách se opravdu nesetkáváme s žádným ze jmen vedoucích architektů, kteří ve sledované době působili v Praze.¹⁴ Rád bych ovšem na následujících stránkách zmínil několik osobností, protože informace o jejich akademickém školení mohou v mnohém dokreslit naši znalost české architektury druhé poloviny 18. století.

Z významné pražské umělecké rodiny pocházel Jan Nepomuk Jiří Palliardi (1744–1810).¹⁵ Tento syn stavitele a štukatéra Michala Ignáce Palliardiho (1702–1751)¹⁶ byl na Akademii výtvarných umění ve Vídni zapsán dne 6. dubna 1769,¹⁷ tedy v době, kdy na místo profesora architektury nastoupil Johann Ferdinand Hetzendorf von Hohenberg.

Bratrem Jana Nepomuka Jiřího byl Ignác Jan Nepomuk (1737–1821). Tento architekt, mimo jiné autor dostavby Swéerts-Sporckova paláce v Hyberské ulici (obr. 1), měl podniknout tovaryšskou cestu do Říma a také do Vídně.¹⁸ Jeho

syn Ignác Alois P. (1765–1806) absolvoval dle archivních pramenů mezi lety 1785–1788 tovaryšskou cestu ve Francii a Itálii.¹⁹ Jan Nepomuk Jiří byl ovšem jediným z této stavitelské rodiny, kdo byl na Akademii výtvarných umění ve Vídni zapsán. Bohužel neznáme žádné z jeho realizací ještě ze 70. let 18. století (v Praze se usadil nejpozději v roce 1776, kdy měl získat městské právo na Starém Městě),²⁰ na kterých bychom mohli lépe sledovat případné slohové podněty z Vídně či Hetzendorfovu akademickou lekci. Také doposud neznámé plány jeho drobných stavebních realizací v Praze z přelomu 80. a 90. let 18. století neprozrazují mnoho z vlastního umělcova projevu (obr. 2).²¹ Je tedy otázkou, zda více spolupracoval se svým bratrem Ignácem Janem Nepomukem (čímž by se dostal do jisté umělecké anonymity), od něž známe mnohé stavební projekty v Praze, nebo se specializoval spíše na drobné měšťanské stavby, jak lze usoudit ze zmíněných plánků, či jeho akademické vzdělání bylo upotřebeno v širším rodinném portfoliu.

Mezi původem mimopražskými architekty, kteří byli zapsáni na sledovanou instituci, zmíníme syny architekta komorních (císařských)

architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, 2., rozšířené a přepracované vydání, Praha 2023, s. 645. Palliardiho pobyt ve Vídni není zmíněn.

16 Naposledy VN [Věra Naňková], heslo Palliardi, Michal Ignác, in: Vlček–Zahradník et al. (pozn. 15), s. 645.

17 „Palliardi Joan[nes] von Prag, Maurer, [oggiert] in der Jos[eph]st[adt] beym rothen Stern, Arch[itektur] 6. April [1769]“ – UAAbKW, Matrikel: Namen-Register / aller derjenigen, welche von 1. January 1754, die k.k. Academie der Mahler-Bildhauer und Baukunst zu frequentiren, eingeschriben worden (Matr.-Bd. 1c), pag. 226.

18 Ignác Jan Nepomuk nebyl v matrikách Akademie výtvarných umění ve Vídni nalezen. Možné je, že se architekt pohyboval kolem tzv. Hofbauamt (Dvorský stavební úřad). O jeho fungování viz Biegel, Mezi barokem a klasicismem. Proměny (pozn. 3), s. 142–143.

19 O povolení tovaryšské cesty do zmíněných zemí požádal jeho otec pražskou městskou radu v roce 1785 – Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy, Publicum, man. 1785, sign. XIV/74, kart. 55, nezpracováno. Jeho žádost byla schválena a následně také tuto již ukončenou tovaryšskou cestu zmiňuje sám Ignác Alois P. ve své žádosti o místo dvorního architekta (Národní archiv, České gubernium – Publicum, sig. 25/33/30, karton 400).

20 Viz Naňková–Vlček (pozn. 15), s. 645.

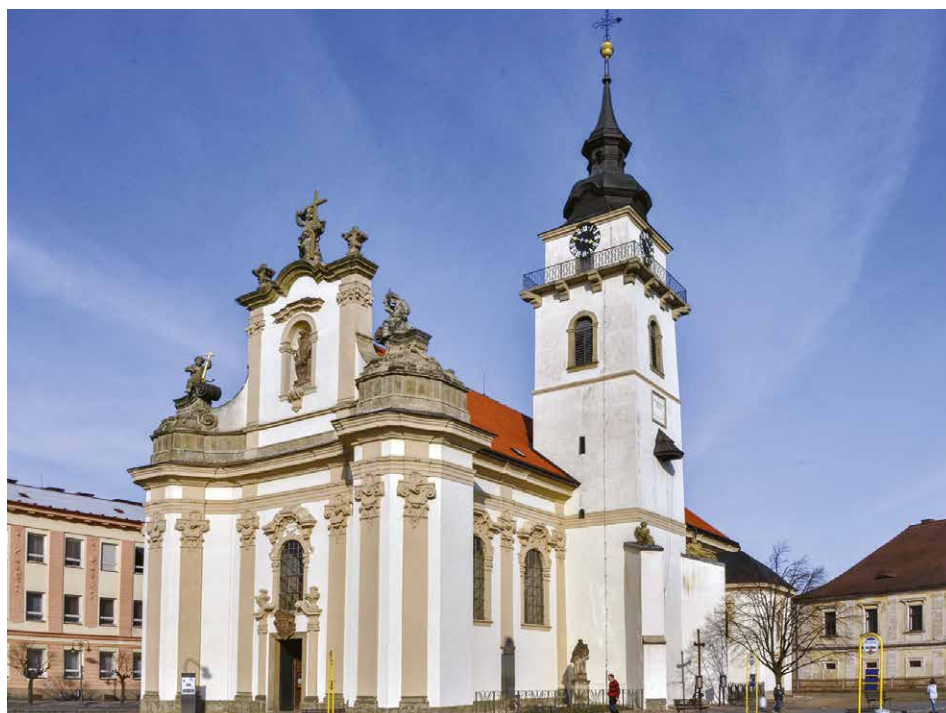
21 Jedná se o tři drobné plány z Archivu hlavního města Prahy – 1. Plán na přístavbu ve dvoře domu čp. 662 z roku 1787 (fond Magistrát hlavního města Prahy, Publicum, 4. manipulace 1787, sig. II/476, karton 147,

Obr. 3. *Josef a František Tomáš Jedličkové, kostel sv. Bartoloměje, Heřmanův Městec, 1756–1769, pohled od jihozápadu.*
Foto: Ben Skála (CC BY-SA 3.0), 2011.

panství Josefa Jedličky (1702–1784)²² – Františka Tomáše (1733–1800)²³ a jeho mladšího bratra Jana Antonína (1736–1780).²⁴ Oba byli zapsáni na zmíněnou akademii současně dne 13. ledna roku 1756,²⁵ tedy v době, kdy architekturu a geometrii vyučoval Johann Adam Loscher. Bydleli v hostinci Zum braunen Hirschen na předměstí Vídně a oba byli již vyučenými zedníky, kteří se chtěli nadále učit architektuře. Další archivní prameny k době jejich studia na Akademii výtvarných umění ve Vídni neznáme.

Oproti Palliardiimu ale u Františka Tomáše Jedličky známe hned dvě stavby, na kterých se záhy po studiích minimálně autorsky spolupodílel. První z nich je kostel sv. Bartoloměje v Heřmanově Městci (obr. 3). Základní kámen byl položen roku 1756, v roce 1761 byly osazeny sochy, o rok později vymaloval malíř František Karel Palko (1724–1767) druhou kopuli²⁶ a následně byl v roce 1769 kostel vysvěcen.²⁷ Pavel Zahradník se na základě účetních knih z let 1761/1762 domníval, že za autorstvím návrhu stojí Josef Jedlička, zatímco jeho syn František Tomáš byl spíše provádějícím stavitelem či polírem svého otce.²⁸ Byl je v matrice oddaných Heřmanova Městce uveden František Tomáš jako „stavitel místního kostela“, Zahradník předpokládá jeho provádějící úlohu jako pravděpodobnou také proto, že František Tomáš žil ještě několik následujících let u svého otce, než se osamostatnil.²⁹ Přesto ale připustil, že za blíže neznámými změnami průčelí v roce 1762 mohl stát mladý František Tomáš.³⁰ Tato možnost je dle mého názoru velmi pravděpodobná. Mimo Zahradníkovu argumentaci pro ni svědčí také fakt, že snad krátce před rokem 1762 se František Tomáš Jedlička navrátil z Vídně nebo dalších možných zastávek zpět do Čech.

Ve vztahu k tomuto akademickému školení je nutno zmínit zadavatele projektu kostela v Heřmanově Městci, kterým byl Jan Václav hrabě Špork (1724–1804), předseda rady nad apelacími, nejvyšší zemský hofmistr a také velký milovník hudby a umění.³¹ Tomu odpovídal zřejmě i výběr umělců pro zmíněnou stavbu. Původní návrh zhotovil Josef Jedlička, pak jej pravděpodobně upravil jeho syn František Tomáš. Nástěnné malby vytvořil František Karel Palko, bývalý dvorní malíř saského kurfiřta a student Akademie výtvarných umění ve Vídni. Část sochařských prací jako alianční znak či sochařsky pojaté hlavice pilastrů vytvořil Josef Procházka (1720–1790) z Chrudimi, který byl roku 1749 také zapsán na Akademii výtvarných umění ve Vídni.³²

3

V podobné situaci se nacházíme v případě stavby tzv. Staré radnice v Pardubicích, kterou dnes známe pouze z historických fotografií.³³ Její

/ aller derjenigen, welche von 1. January 1754, die k.k. Academie der Mahler-Bildhauer und Baukunst zu frequentiren, eingeschriben worden (Matr.-Bd. 1c), pag. 131.

²⁶ Pavel Preiss, *František Karel Palko. Život a dílo malíře sklonku středoevropského baroka a jeho bratra Františka Antonína Palka*, Praha 1999, s. 221–228.

²⁷ Viz Zahradník, Archivní zprávy (pozn. 22), s. 130.

²⁸ Ibidem, s. 131.

²⁹ Odkaz na příslušnou stranu v matrice oddaných Heřmanova Městce viz ibidem, s. 131, pozn. 180.

³⁰ V roce 1762 byl odškodněn provádějící sochař Ka-jetán Beithl za započatou práci na dvou sochách, které nebyly nakonec využity. Jako důvod byla uvedena změna návrhu průčelí. Viz ibidem, s. 131, pozn. 179.

³¹ Johann Gottfried Dlabacz, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theile auch für Mähren und Schlesien*, Bd. III, Prag 1815, sl. 178–179.

³² Doposud jsme ani u tohoto sochaře netušili akademické školení – UAAbKW, Matrikel: *Nahmen-Register Aller deren, Welche die von Ihro Röm.Kai. und Kön. Cath Mai. / CAROLO SEXTO / Anno 1725 aufgerichtetete, Anno 1726 den 20 Aprilis aber das erste Mahl eröffnete Freye / Hof-Academie / der Mahlerey, Bildhauerey, und Baukunst frequentirt haben. / Zusan- getragen / Von Leopold Adam Wasserberg der Academie Secretario und 1740 angefangen* (Matr.-Bd. 1a), pag. 284; UAAbKW, Matrikel: *Aufnahms-Protokoll für die academischen Schüler vom Jänner 1738 bis Juli 1765* (Matr.-Bd. 1b), fol. 98v.

³³ Státní okresní archiv Pardubice, Sběrka fotografií, *Průčelí staré pardubické radnice* (2. polovina 19. století), inv. č. 2000, foto: anonym. Cit. převzata z: Václav Šafka, *Jakub Teplý – východočeský sochař na pomezí*

■ Poznámky

nezpracováno), 2. Plán na přístavbu hospodářské budovy na dvoře někdejšího kláštera Obrácení sv. Pavla v Praze z roku 1789 (fond Magistrát hlavního města Prahy, Publicum, man. 1789–1797, sig. 19/47, karton 450, nezpracováno), 3. Plán na vyzdění nároží domu čp. 794 z roku 1791 (fond Magistrát hlavního města Prahy, Publicum, man. 1789–1797, sig. 19/141, karton 453, nezpracováno).

²² Naposledy medailon PZ (VN, PV) [Pavel Zahradník (Věra Naňková, Pavel Vlček)], heslo Jedlička, Josef, in: Vlček–Zahradník et al. (pozn. 15), s. 374. Obsáhlý článek založený primárně na archivních pramenech, reflektující předchozí literaturu a mapující Jedličkovu tvorbu: Pavel Zahradník, Archivní zprávy k životu a dílu architekta a stavitele Josefa Jedličky (1702–1784), *Průzkumy památek* 24, 2017, č. 1, s. 115–134.

²³ Medailon VN (PV) [Věra Naňková (Pavel Vlček)], heslo Jedlička, František Tomáš, in: Vlček–Zahradník et al. (pozn. 15), s. 373.

²⁴ Medailon VN–PV [Věra Naňková – Pavel Vlček], heslo Jedlička, Jan Antonín, in: Vlček–Zahradník et al. (pozn. 15), s. 373–374. Ani u jednoho z bratrů není jejich vídeňské školení zmíněno.

²⁵ „13. [Januarii 1756] *Jedliczka Franz und Joannes, beide Maurer aus Kolin in Böhmen, dermalen in der Jäger Zeil bey Braun Hirschen – Arch[itektu]r*“ – UAAbKW, Matrikel: *Aufnahms-Protokoll für die academischen Schüler vom Jänner 1738 bis Juli 1765* (Matr.-Bd. 1b), fol. 150v; UAAbKW, Matrikel: *Namen-Register*

výstavba probíhala od roku 1760 a byla dokončena až počátkem 70. let 18. století.³⁴ Zatímco Pavel Zahradník se domníval, že původní plán je od Josefa Jedličky a teprve pozdější etapy stavebních prací lze přiřknout synu Františku Tomášovi, jsem toho názoru, že situace mohla být odlišná, a to nejen kvůli již zmíněné spolupráci otce a syna Jedličkových v Heřmanově Městci, ale také na základě jistých slohových specifik a proměn návrhů fasády. Fasádě prestižní městské budovy, kterou Max Dvořák charakterizoval jako „*mistrovské dílo rakouského rokoka*“,³⁵ dominovala monumentální štuková a sochařská výzdoba od Jakuba Teplého (1729–1802), opět akademicky vyškoleného sochaře.³⁶ Je nasnadě se ptát, zda tato výrazná výzdoba byla přáním pardubického magistrátu,³⁷ či zde můžeme hovořit o možných vídeňských nebo rakouských východiscích.³⁸ Právě vzhledem k faktu, že se na původních návrzích setkáváme s architektonicky členěnou fasádou s dekorem namísto s finální variantou s výraznou štukovou výzdobou,³⁹ se snad lze domnívat, že i za touto změnou v programu mohl stát František Tomáš Jedlička.

Také v případě Jana Antonína Jedličky zaznamenáváme počátek jeho umělecké kariéry zkratkou 60. let 18. století. Tehdy se podílel na opravě požárem poničených věží kostela poutního areálu v Hejnicích. Jak je ale patrné z nerealizovaného návrhu od Tomáše Haffeneckera⁴⁰ a ze současné podoby věží, rekonstrukce byla spíše technického rázu a vlastní umělecký projev Jana Antonína se zde neuplatnil. Janovo spojení s Vídní nicméně dokládá i zmínka datovaná k roku 1772, kdy František Tomáš připomíná svému otci dluh ve výši 50 zlatých, které měly být vynaloženy na Janovu cestu do hlavního města monarchie.⁴¹

Studijní cesta do Vídně patrně výrazně ovlivnila budoucí kariéru obou bratrů. Zatímco František Tomáš následně po svém otci převzal titul císařského komorního architekta, mladší Jan Antonín se stal dvorním architektem Jana Kryštofa II. hraběte z Clamu (1702–1778).

Příkladem architekta, který díky svým zaměstnavatelům i patronům tvořil po celém území dnešní České republiky, je Jan Kryštof Fabich (1721 – po 1788).⁴² Tento zednický tovaryš, původem ze Šluknova, byl zapsán na Akademii výtvarných umění ve Vídni 2. ledna 1754.⁴³ Důležitá je poznámka, že tou dobou přebýval v paláci na Freyungu Ferdinanda Bonaventury II. hraběte Harracha. Harrach byl majitelem šluknovského panství, a je tak více než pravděpodobné, že mladému Fabichovi pomohl finančně se studiem.⁴⁴ O tři roky později⁴⁵ se na akademii zapsal také Fabichův mladší bratr Jan Jiří, který byl vyučeným truhlářem, a ubytoval se na stejném místě jako jeho starší bratr.⁴⁶

Jan Kryštof Fabich zůstal i po studiu ve službách svých podporovatelů, rodiny Harrachů. Pravděpodobně při přestavbě zámku Janovice u Rýmařova se seznámil s Isidorem Gannevalem (1730–1786).⁴⁷ Jako kreslíř figuroval při projektu stavby nového zámku v Náměšti na Hané⁴⁸ a v roce 1781 navrhl kostel na šluknovském panství ve vesnici Fukov.⁴⁹ Fabich ale působil i ve službách knížete Liechtensteina, pro kterého – opět s Isidorem Gannevalem – pracoval spolu s dalšími na přestavbě rezidence v Moravském Krumlově, k níž se zachovaly plány, interpretované již Jiřím Kroupou.⁵⁰

Nadto se v liechtensteinských uměleckých sbírkách dochovaly i další Fabichovy brilantní plány – například gotizující chrám již z konce 18. století (obr. 4),⁵¹ plány hradu Šternberk v Olomouckém kraji z roku 1780⁵² nebo návrh ohradní zdi s mřížemi a sochařskou výzdobou liechtensteinského zámku v rakouském Wilfersdorfu.⁵³ V souvislosti s úpravami hradu Šternberk stojí za povšimnutí Fabichova signatura – podepsal se zde totiž jako „*Fabický Ingenieur*“, což bychom mohli opět vztáhnout zpět k jeho

■ Poznámky

pozdního baroka a neoklasicismu (bakalářská práce), Ústav pro dějiny umění FF UK, Praha 2019, obr. 91 (nepag. příloha práce).

³⁴ Viz Zahradník, Archivní zprávy (pozn. 22), s. 131.

³⁵ Max Dvořák, *Katechismus památkové péče*, Praha 2004, s. 104. Citace převzata z Šafka (pozn. 33), s. 142.

³⁶ O tomto umělci naposledy viz Šafka (pozn. 33).

³⁷ Teplý je známý podobnou štukovou výzdobou na domě U Jonáše v Pardubicích (1796/1797) či o něco chudší štukaturou na domě čp. 3 v Pardubicích s reliéfem s jezdeckým portrétem sv. Václava.

³⁸ Jmenujme například radnici v St. Veit an der Glan od M. J. Pittnera a J. Pachera z let 1754/1755 či tzv. Helbling-Haus v Innsbrucku z doby kolem roku 1730.

³⁹ Na původních plánech ze SOKA Pardubice se setkáváme s menší mírou užití štuků. Viz Šafka (pozn. 33), s. 139, obr. č. 89–90.

⁴⁰ Mojmír Horyna, Tomáš Haffenecker a stavba poutního kostela v Hejnicích, *Umění* XXIX, 1981, s. 437–447. – MH [Mojmír Horyna], heslo II/2.154 A-F, Neprovedený návrh přestavby klášterního kostela Navštívení P. Marie v Hejnicích, in: Vít Vlnas (ed.), *Sláva barokní Čechie* (kat. výst.), Národní galerie v Praze 2001, s. 339–340.

⁴¹ Viz Zahradník, Archivní zprávy (pozn. 22), s. 120.

⁴² Naposledy medailon PZ–VN [Pavel Zahradník – Věra Naňková], heslo Fabich, Johann Christoph, in: Vlček–Zahradník et al. (pozn. 15), s. 208. Medailon se zabývá pouze architektovu tvorbou v Čechách a neuvádí životní data ani školení ve Vídni. Jan Kryštof Fabich se narodil 20. října 1721 ve Šluknově Mathesovi

a Anně Fabichovým – Státní oblastní archiv Litoměřice, Sběrka severočeských matrik, sig. L161/3, pag. 14.

⁴³ „2. [Januarii 1754] *Fabich Joannes von Schluckenau aus Böhmen ein Mauer Gesell, Novack Laurentius von Barndorff aus Ungarn Mathes Stud[iosus] Wißniack von Starkenbach in Böhmen Matheseos Studiosus, alle 3 auf Freyung in Harachischen Haus*“ – UAABKW, Matrikel: *Aufnahms-Protokoll für die academischen Schüler vom Jänner 1738 bis Juli 1765* (Matr.-Bd. 1b), fol. 134r; zkráceně v UAABKW, Matrikel: *Namen-Register / aller derjenigen, welche von 1. Januarii 1754, die k. k. Academie der Mahler-Bildhauer und Baukunst zu frequentiren, eingeschriben worden* (Matr.-Bd. 1c), pag. 67.

⁴⁴ Ze stejného místa pocházel také ve Vídni akademicky školený malíř Dominik Kindermann (1739–1817), který byl rovněž podporován Ferdinandem II. Bonaventurou hrabětem Harrachem – viz Slaviček, Dominik Kindermann (pozn. 1), s. 242.

⁴⁵ „8. [Februarii 1757] *Fabich Johann Georg ein Tischler von Schlockenau aus Böhmen der mahlen bey m Gr[af] Ferdinand Harach Archit[ektur]*“ – UAABKW, Matrikel: *Aufnahms-Protokoll für die academischen Schüler vom Jänner 1738 bis Juli 1765* (Matr.-Bd. 1b), fol. 159r; UAABKW, Matrikel: *Namen-Register / aller derjenigen, welche von 1. January 1754, die k.k. Academie der Mahler-Bildhauer und Baukunst zu frequentiren, eingeschriben worden* (Matr.-Bd. 1c), pag. 70.

⁴⁶ Narodil také ve Šluknově 6. srpna 1725 Mathesovi a jeho snad druhé ženě Marii – Státní oblastní archiv Litoměřice, Sběrka severočeských matrik, sig. L161/3, pag. 179.

⁴⁷ K této přestavbě naposledy Petra Kalousek, Zámek Náměšť na Hané. Isidore Ganneval jako zprostředkovatel typu maison de plaisance podle Blondela a Bri-seuxe?, in: Lubomír Slaviček – Pavel Suchánek – Michaela Šeferisová Loudová (edd.), *Chvála ciceronství. Umělecká díla mezi pohádkou a vědou*, Brno 2011, s. 105–114, cit. s. 108–109.

⁴⁸ Viz Kalousek (pozn. 47), s. 110–111. Kalousek připsuje Fabichovi neznámý dekorativní návrh ložnice Marie Rosy Harrachové, dnes uložený v rodovém archivu rodiny Liechtenstein, tedy Hausarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein ve Vídni, ibidem, s. 111, obr. 5.

⁴⁹ Viz Zahradník–Naňková (pozn. 42), s. 208.

⁵⁰ Jiří Kroupa, Die Idee der josephinischen Residenz. Die Architekten Isidore Marcel Ganneval und Johann Christoph Fabich in Mährisch Kromau, *Opuscula historiae artium* 62, 2013, s. 2–25.

⁵¹ Kresby byly publikovány v Johann Kräfner (Hg.), *Oasen der Stille. Die grossen Landschaftsgärten in Mitteleuropa* (kat. výst.), Liechtenstein Museum, Wien 2008, s. 109.

⁵² Částečně publikováno v Michal Konečný, *Hrad Šternberk*, Kroměříž 2019, s. 70.

⁵³ Publikováno v Johann Kräfner, *Die Schätze der Liechtenstein. Paläste, Gemälde, Skulpturen*, Wien 2013, obr. s. 79.

Obr. 4. Johann Christoph Fabich, *Elevation d'un Belvedere de Gothique*, nedatováno, pero, vodové barvy, papír, 570 × 450 mm, The LIECHTENSTEIN collections. The Princely Collections, Vaduz–Vienna, inv. č. PK 811. Foto: © LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz–Vienna.

Obr. 5. František Ignác Lederer, *Studie architektury*, 1807, pero, tuš, lavírovaná kresba, papír, 372 × 224 mm, Muzeum literatury (Památník národního písemnictví) – Karáskova galerie, inv. č. IK 1593.

studiím na Akademii výtvarných umění ve Vídni, kde byly inženýrské vědy vyučovány.⁵⁴ Je tedy možné, že Fabichově pobytu ve Vídni předcházelo studium matematiky.⁵⁵

Posledním českým umělcem, kterému bych se zde rád věnoval, je Josef Ignác Platzer (1751–1806), syn pražského a také ve Vídni akademicky vzdělaného sochaře Ignáce Františka Platzerova (1717–1787).⁵⁶ Studium Josefa Ignáce na Akademii výtvarných umění ve Vídni je vymezeno lety 1774–1777, kdy se zapsal na mědirýteckou školu v rámci této akademie.⁵⁷

Byť je nám Josef Ignác Platzer znám především díky svým návrhům divadelních kulís (například pro Nosticovo divadlo nebo zámecké divadlo v Litomyšli), původně se vyučil architektem.⁵⁸ Již Johann Gottfried Dlabacz zmiňuje, že se Platzer učil kresbě u Franze Wolfa st. (1733?–1803) a mimo to se také naučil malbě a architektuře.⁵⁹ Přesto právě profesi architekta uvedl Platzer do akademických matričních záznamů. To si Jiří Bláha ve své diplomové práci interpretoval tak, že byl Platzer přiřazen do architektonické školy Hetzendorfa von Hohenberg.⁶⁰

Ve Sbírce grafiky a kresby Národní galerie v Praze se dochovaly dvě kresby z konvolutu kreseb rodiny Platzerů⁶¹ zobrazující pravděpodobně nereálnou středověkou architekturu, zkrácenou silnou perspektivou (obr. 6, 7). Je velmi pravděpodobné, že i ty můžeme připisat právě Josefu Ignáci Platzerovi. Pocházejí snad ještě z doby jeho pražského architektonického či kreslířského školení. Podíváme-li se také na další kresby z této sbírky rodiny Platzerů, lze konstatovat, že již Josefův otec Ignác František Platzer uměl velmi dobře rýsovat, a to pravděpodobně díky vídeňskému školení. Je to patrné na několika jeho návrzích podstavců či architektonických rámců pro sochařské dílo.⁶² Ostatně přesahy mezi jednotlivými odvětvími umění jsou poměrně běžné. Sám Hetzendorf po dokončení studií na Akademii výtvarných umění ve Vídni při svých cestách po západní Evropě pracoval jako návrhář divadelních kulís a efemérní architektury.⁶³ Přesahy do jiných uměleckých odvětví lze sledovat také u dalších českých i moravských umělců – například u Ondřeje Schweigla (1735–1812) známe jeho architektonické návrhy,⁶⁴ člen malířské rodiny a sám vyučený malíř Josef Altmann z Dačic

4

se chtěl učit architektuře.⁶⁵ Podobně nacházíme architektonickou kresbu u pražského sochaře Františka Ignáce Lederera (1758–1811) (obr. 5).⁶⁶

Na samý závěr této studie zmiňme ještě několik dalších studentů vídeňské akademie, pro co možná nejúplnější pochopení dané problematiky. Z vídeňských matrik vyplývá, že v roce

■ Poznámky

54 Otázkou je, zda se Fabich před svým pobytem ve Vídni vzdělal na českém stavovském učilišti. O této instituci více: Taťána Petrasová, *Od ideje osvícenského klasicismu k takzvané úřednické architektuře (1780–1840)*, in: Klára Benešová et al., *Velké dějiny země Koruny české, Tematická řada: Architektura*, Praha 2009, s. 522–555, cit. s. 527–528.

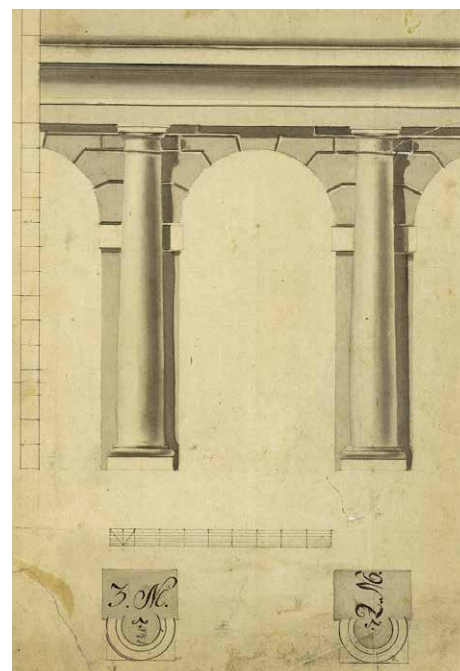
55 To lze také vztáhnout k faktu, že byl na zmiňované vídeňské akademii zapsán a v paláci hraběte Harracha ubytován spolu se dvěma studenty matematiky. Viz přepis v pozn. 43.

56 O Josefu Platzerovi naposledy spolu s předchozí bibliografií Jiří Bláha, *Josef Platzer (1751–1806)* (diplomní práce), Katedra dějin umění FF UP v Olomouci, Olomouc 2009. – Idem, *Das malerische Werk Josef Platzer*, *Umění* LVII, 2009, s. 549–563.

57 „1774 Joseph Plazer, Prag, Argideckt [!]" – UAAbKW, Matrikel: *Protokoll von 1766–fortlaufend. Protokoll Jener Schüler, welche in der kk. Kupferstecher-Akademie-Zeichner aufgenommen worden sind vom Jahre 1766 bis 1784 dann vom Jahre 1805 bis 1845* (Matr.-Bd. 2 1/2), fol. 8r.

58 Viz Bláha, *Josef Platzer* (pozn. 56), s. 11.

59 Ibidem, s. 10–11.

5

60 Ibidem, s. 11.

61 Byť jsou oficiálně připisány Ignáci Františku Platzerovi kvůli kresbě anděla na přední straně, domnívám se, že dvě kresby architektury pocházejí od jeho syna Josefa Ignáce – Národní galerie v Praze, Sbírka grafiky a kresby, inv. č. K 37110, pero, tužka, papír, 80 × 110 mm (přední a zadní strana).

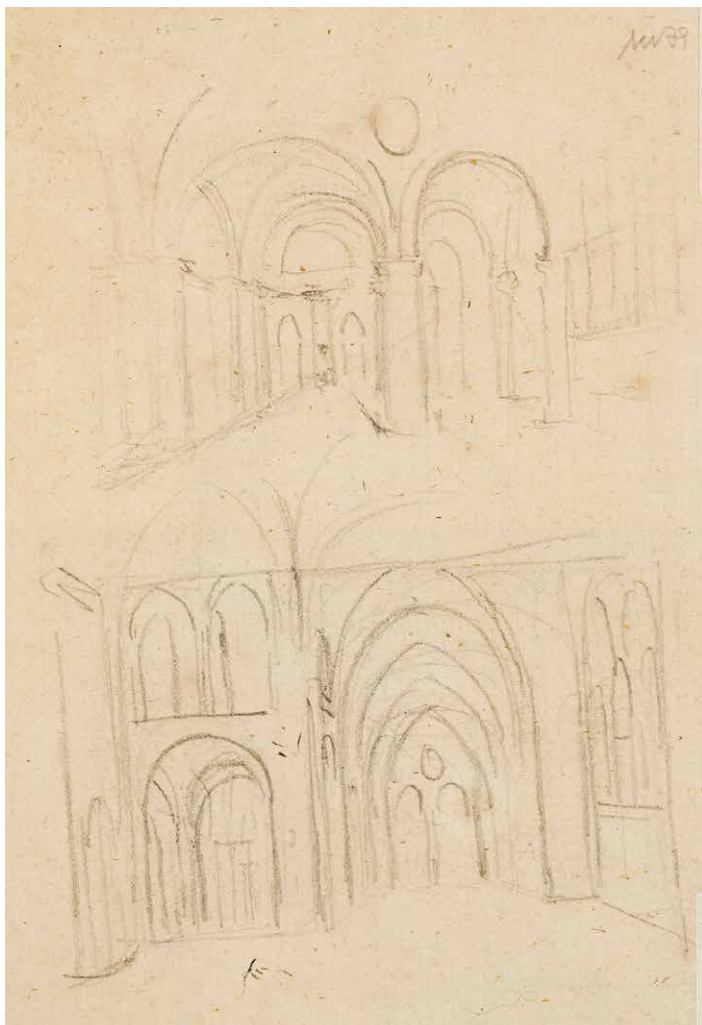
62 Namátkou jmenujme – Národní galerie v Praze, Sbírka grafiky a kresby, Ignác František Platzer, *Ženské a mužské hlavy*, inv. č. K 37136 (přední strana), 174 × 207 mm, papír, tužka, pero; Ignác František Platzer, *Mušské hlavy, dvě postavy andělků*, inv. č. K 37137 (zadní strana), 180 × 214 mm, papír, grafit, pero; Ignác František Platzer, *Sv. Vojtěch (na podstavci)*, K 37178 (přední strana), 340 × 214 mm, papír, tužka; Ignác František Platzer, *Náhrobek*, inv. č. K 37301, 228 × 121 mm, papír, pero.

63 Renate Wagner-Rieger, heslo Hetzendorff v. Hohenberg, Johann Ferdinand, in: *Neue deutsche Biographie*, Bd. 9, Hess–Hüttig, Berlin 1972, s. 35–36, cit. s. 35. – Viz Mayer (pozn. 10), s. 103. K osobnosti Hetzendorfa komplexně Anna Mader-Kratky, *Der Wiener Hofarchitekt Johann Ferdinand Hetzendorf von Hohenberg (1733–1816)* (disertační práce), Institut für Kunstgeschichte, Universität Wien, Wien 2017.

64 Tomáš Valeš, „Zu allen diesen kirchen arbeiten hat er zugleich auch die Riße verfertigt...": Brněnský sochař Ondřej Schweigl (1735–1812) jako kreslíř, dekoratér a architekt, *Opuscula historiae artium* 62, 2012, s. 122–137.

65 Idem, Dačická malířská rodina Altmannů v 17. a 18. století, *Opuscula historiae artium* 64, 2015, s. 96–103, cit. s. 99.

66 Muzeum literatury – Památník národního písemnictví, fond Karáskova galerie, inv. č. IK 1593, 372 × 224 mm, papír, pero, tuš, lavírovaná kresba.

6

Obr. 6. Ignác František Platzer, *Anděl, vestibul paláce (přední strana)*, pero, tužka, papír, 80 × 110mm, *Sbírka grafiky a kresby Národní galerie v Praze*, inv. č. K 37110. Foto: © Národní galerie v Praze, 2024.

7

Obr. 7. Ignác František Platzer, *Anděl, vestibul paláce (zadní strana)*, pero, tužka, papír, 80 × 110mm, *Sbírka grafiky a kresby Národní galerie v Praze*, inv. č. K 37110. Foto: © Národní galerie v Praze, 2024.

1751 nastoupil na studium budoucí architekt Matthias Hummel (1732–1800), který byl sice vídeňským rodákem, ale celý svůj profesní život strávil v Praze.⁶⁷ Hummel byl dle záznamů během svého nástupu na Akademii výtvarných umění ve Vídni v kondici u fortifikačního stavitele Josepha Krause.⁶⁸ I zde až další bádání prověří, nakolik byla jeho vídeňská lekce patrná v následné samostatné tvorbě a vazbách na další umělce či objednavatele.

Na vídeňskou akademii ale nedocházeli pouze budoucí umělci. Známé například Antona Kotziana, původem z Prahy, který započal studium v prosinci roku 1744, aby se učil právě architektuře.⁶⁹ Tehdy byl mladým kancelistou

hraběte Arnošta Harracha. O necelá čtyři desetiletí později nastoupili postupně na Akademii výtvarných umění ve Vídni Ernest⁷⁰ a Anton Kotzianov⁷¹, synové výše zmíněného Antona, narození v Jilemnici. Otec Anton mezitím povýšil a byl již hospodářským správcem, později se dokonce stal inspektorem českých panství hraběte Harracha.⁷² Jakou roli hrálo zmíněné akademické

■ Poznámky

67 Naposledy PV–VN [Pavel Vlček – Věra Naňková], heslo Hummel, Matheus, in: Vlček–Zahradník et al. (pozn. 15), s. 342–343. Autoři medailonu nezmiňují Hummelovo akademické studium ve Vídni. Viz Bachtík–Biegel (pozn. 5), s. 563.

68 „17. [Dezember 1751] Hummel Mathias eines Tragers Sohn in der Lehr bey H[err] Kraus, fortificat[i]on Baum[ei]ster, in der Cammer Strassen in der Baronetischen Haus Arch[it]ektur“ – UAAbKW, Matrikel: *Aufnahms-Protokoll für die academischen Schüler vom Jänner 1738 bis Juli 1765* (Matr.-Bd. 1b), fol. 118v.

69 „1744 – Kozian Ant[on] von Prag, Cancellist bey

Graf Harrach frl. die Archit[ektur] den 2. [Dezem] b[ris]“ – UAAbKW, Matrikel: *Nahmen-Register Aller deren, Welche die von Ihro Röm.Kai. und Kön. Cath Mai. / CAROLO SEXTO / Anno 1725 aufgerichtete, Anno 1726 den 20. Aprilis aber das erste Mahl eröffnete Freye / Hof-Academie / der Mahlerey, Bildhauerey, und Baukunst frequentirt haben. / Zusam getragen / Von Leopold Adam Wasserberg der Academie Secretario und 1740 angefangen* (Matr.-Bd. 1a), pag. 254.

70 „10. [November 1780] Kotzian Ernst aus Boheim Starkenbach gebürtig, dessen Vater bey Excel[lenz] Graf Ernst Harrach Wirtschafts Rath wohnhaft auf der hohen brucken N[ume]ro 382“ – UAAbKW, Matrikel: *Aufnahms-Protokoll für die academischen Schüler vom Juli 1765 bis Juli 1795* (Matr.-Bd. 2), pag. 52v.

71 „17. [Julii 1781] Kotzian Anton aus Böhmeim Starkenbach gebürtig, dessen Vater Wirtschafts Rath bey der Excel[lenz] Grafen von Harrach wohnhaft in der Renngasse N[ume]ro 382“ – UAAbKW, Matrikel: *Aufnahms-Protokoll für die academischen Schüler vom Juli 1765 bis Juli 1795* (Matr.-Bd. 2), pag. 55r.

72 A. Altman, *Der Braunkohlenbergbau bei Thallern, Oesterreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen* VI, 15. Februar 1858, s. 53–54. – Ferdinand Menčík, *Das ökonomische System des Grafen Sweerts-Spork,*

a umělecké vzdělání staršího Antona v agendě, kterou vykonával pro hraběte Harracha, nedokážeme přesně definovat. Přesto znalost nejen umění jako takového, ale i technických náležitostí jistě dobře fungovala při kontaktu s umělci a staviteli, se kterými jednal jménem hraběte.⁷³

Zajímavá bude také budoucí sonda do života Paula Wiedhopfa (1744–1822).⁷⁴ Tento v Praze působící stavitel pocházel ze Židlochovic u Brna. Ze stejného místa ale pocházel i jistý Franciscus Witthup (jedna z verzí zápisu jména Wiedhopf), zedník zapsaný na Akademii výtvarných umění ve Vídni roku 1754.⁷⁵ Je tedy otázkou, v jakém případném příbuzenském vztahu mohli oba být.

Výše uvedené údaje, excerpované z matrik Akademie výtvarných umění ve Vídni, ukazují, kolik informací k osobám původem z Českých zemí – architektům, stavitelům, polířům, zedníkům, tesařům a příslušníkům dalších stavebních řemesel – je v těchto archivních pramenech možné dohledat. Jejich dílo, ale také život jsou přitom často doposud zahaleny zapomněním, ať již úplným, či částečným.⁷⁶ V předkládaném článku jsem se pokusil poukázat na doposud neznámé a povětšinou ani netušené studium některých pražských či regionálních architektů a dalších žáků na Akademii výtvarných umění ve Vídni, studujících převážně v druhé polovině 18. století. Byť není podstatou tohoto článku vztáhnout toto školení na jejich následný umělecký projev (bohužel také z důvodu absence detailního poznání jejich tvorby), jsem toho názoru, že informace o studiích na Akademii výtvarných umění ve Vídni jsou u zmíněných umělců z pohledu posuzování jejich uměleckého projevu a možných uměleckých kontaktů podstatné. Další archivní bádání spolu se slohovou komparací může pomoci tyto umělce i mnohé další neznámé mistry spojit s konkrétními díly či lépe pochopit jejich životní osudy. Studovali zde totiž nejen mladí budoucí umělci, ale také již profesně aktivní osoby, které si snad chtěly rozšířit portfolio, jako např. Kristián Grund (1687–1757), otec Norberta Grunda.⁷⁷ Na Akademii výtvarných umění ve Vídni se zapisovali rovněž studenti, kteří pravděpodobně neplánovali následně uplatnit svůj talent ve výtvarném umění, ale chtěli si „jen“ rozšířit své vzdělání, jako výše zmínění Kotzianové. Východiska k dalšímu studiu pak můžeme nalézt nejen v matričních záznamech, ale také v cechovních knihách zedníků či kameníků nebo v dalších fondech pražských archivů.⁷⁸

Za mnohé podnětné připomínky děkuji Kateřině Adamcové, Radce Heisslerové, Ulrike Hirhager a samozřejmě Petru Mackovi, bez jehož cenných rad (byť v tomto případě nevědomých), poznámek, podpory, ale také trpělivosti by tento článek ani původní archivní průzkum nemohly vzniknout.

Mgr. Kryštof LOUB

Ústav pro dějiny umění, FF UK v Praze
krystof.loub@ff.cuni.cz

■ Poznámky

Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen XXXVII, Prag 1899, s. 233–286, cit. s. 257.

⁷³ Podobně formuloval své závěry Jan Štěpánek v konferenčním příspěvku *Hagenauer kontra Ullmann. Proces sjednávání a ztráty uměleckých zakázek v okruhu Prokopa III. Lažanského ve 40. a 50. letech 19. století*, vysloveno na konferenci *Umělec a síť* (AV ČR 30. 5. 2024).

⁷⁴ Původní předpokládané datum narození kolem roku 1736 bylo vyvráceno nálezem v matrikách. Paul Wiedhopf (pokřtěn jako Paul Witthup) se narodil 22. ledna 1744 v Židlochovicích jako syn místního zedníka Mathiase Witthupa a jeho ženy Veroniky. Moravský zemský archiv v Brně, Sbírka matrik, kniha č. 2194, Matrika narozených, oddaných, zemřelých, farní úřad Židlochovice, 1743–1784, pag. 14, novodobé číslování s. 121.

⁷⁵ Zapsán dne 7. 1. 1754 – UAABKW, Matrikel: *Aufnahms-Protokoll für die academischen Schüler vom Jänner 1738 bis Juli 1765* (Matr.-Bd. 1b), fol. 134r; UAABKW, Matrikel: *Namen-Register / aller derjenigen, welche von 1. January 1754, die k.k. Academie der Mahler-Bildhauer und Baukunst zu frequentiren, eingeschrieben worden* (Matr.-Bd. 1c), pag. 345.

⁷⁶ Richard Biegel uvádí, že „...architektonické vzdělání na vídeňské akademii bylo až do závěru 18. století zcela stranou zájmu pražských architektů...“ – viz Biegel, *Mezi barokem a klasicismem. Proměny* (pozn. 3), s. 141. Kromě již uvedeného Hummela nenacházíme v matrikách žádné ze jmen vedoucích pražských architektů sledované doby. Přesto nalézáme mnohé další studenty, kteří se chtěli učit architektuře. Jedná se například o následující osoby: truhláře Josefa Bayera (poč. studií 1733 – UAABKW, Matrikel: *Nahmen-Register Aller deren, Welche die von Ihro Röm.Kai. und Kön. Cath Mai. / CAROLO SEXTO / Anno 1725 aufgerichtete, Anno 1726 den 20 Aprilis aber das erste Mahl eröffnete Freye / Hof-Academie / der Mahlerey, Bildhauerey, und Baukunst frequentirt haben. / Zusam getragen / Von Leopold Adam Wasserberg der Academie Secretario und 1740 angefangen* / Matr.-Bd. 1a/, pag.71), truhláře Mathiase Nachtigala (poč. studií 1737 – ibidem, pag. 140), pážete Wenceslause von Caldes (poč. studií 1744 – ibidem, pag. 250), truhláře

Bartholomea Storskiho (poč. studií 1751 – ibidem, pag. 323), zedníka Jana Wagnera (poč. studií 1754 – UAABKW, Matrikel: *Aufnahms-Protokoll für die academischen Schüler vom Jänner 1738 bis Juli 1765* / Matr.-Bd. 1b/, fol. 138v), truhláře Václava Kratschmayera (poč. studií 1766 – UAABKW, Matrikel: *Namen-Register / aller derjenigen, welche von 1. January 1754, die k.k. Academie der Mahler-Bildhauer und Baukunst zu frequentiren, eingeschrieben worden* / Matr.-Bd. 1c/, pag. 148), zedníka Josefa Tichého (poč. studií 1770 – ibidem, pag. 328) a další.

⁷⁷ Toto školení Kristiána Grunda bychom snad mohli vztáhnout také k jasně se rakousky, resp. vídeňsky orientujícímu uměleckému projevu syna Norberta Grunda. Naposledy o možných rakouských východiscích Tomáš Sekyrka, Christian a Norbert Grundové ve svědectví písemných pramenů, in: Marcela Vondráčková – Marius Winzeler (edd.), *Norbert Grund: 1717–1767: půvab všedního dne* (kat. výst.), Národní galerie v Praze 2017, s. 164–173. Zapsán v roce 1744: UAABKW, Matrikel: *Nahmen-Register Aller deren, Welche die von Ihro Röm.Kai. und Kön. Cath Mai. / CAROLO SEXTO / Anno 1725 aufgerichtete, Anno 1726 den 20 Aprilis aber das erste Mahl eröffnete Freye / Hof-Academie / der Mahlerey, Bildhauerey, und Baukunst frequentirt haben. / Zusam getragen / Von Leopold Adam Wasserberg der Academie Secretario und 1740 angefangen* / Matr.-Bd. 1a/, pag. 252).

⁷⁸ Podrobněji Ivana Ebelová, *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001.